

This is not an ADB material. The views expressed in this document are the views of the author/s and/or their organizations and do not necessarily reflect the views or policies of the Asian Development Bank, or its Board of Governors, or the governments they represent. ADB does not guarantee the accuracy and/or completeness of the material's contents, and accepts no responsibility for any direct or indirect consequence of their use or reliance, whether wholly or partially. Please feel free to contact the authors directly should you have queries.

DXIU

"Davlat xaridlari ishtirokchilari uyushmasi" nodavlat notijorat tashkiloti bo'lib, uning asosiy faoliyati davlat xaridlari ishtirokchilarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishdir.

augz.uz

Faoliya t

1

*Mijozlar va yetkazib
beruvchilarni tayyorlash*

2

*O'zbekistonda davlat
xaridlari va birja
savdolari masalalari
bo'yicha maslahat*

3

*Davlat xaridlari tizimida
ishtirok etish masalalari
bo'yicha yuridik
maslahatlar*

2024 yilgi faoliyat

1

*Dastur bo'yicha malaka
oshirish*

**1100 + yetkazib beruvchilar
Buyurtmachilar 50+**

2

*Davlat idoralariga xatlar
yozilgan*

Buyurtmachilar 50+

3

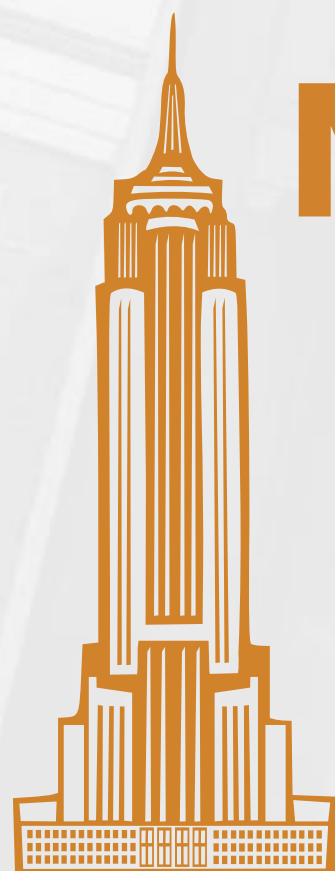
*Yuridik yordam 136
Yetkazib beruvchilar 50+
Umumiy summasi 16 mlrd sum*

GLOBAL XARIDLAR YILIGA 13 TRILLION DOLLARGA BAHOLANMOQDA

Spend Network.

Spendnetwork ma'lumotlariga ko'ra, davlat xaridlari xalqaro biznes uchun muhim bozorni anglatadi. Global xaridlar yiliga 13 trillion dollarga baholanmoqda, bu davlat xaridlarining jamiyatdagi rolini hisobga olgan holda ajablanarli emas.

**UMUMAN OLGANDA,
DAVLAT XARIDLARI
GLOBAL YALPI ICHKI
MAHSULOTNING O'RTACHA
13% DAN 20% GACHA.**

10–

25%

webinarcare

effortlessly start & run your business

**korruptsiya tufayli davlat
shartnomasining umumiy qiymati
yo'qolishi mumkin**

Yiliga davlat xaridlarining global xarajatlarini allaqachon bilgan holda, biz aniq nima yo'qolganini yaxshiroq tushunishimiz mumkin.

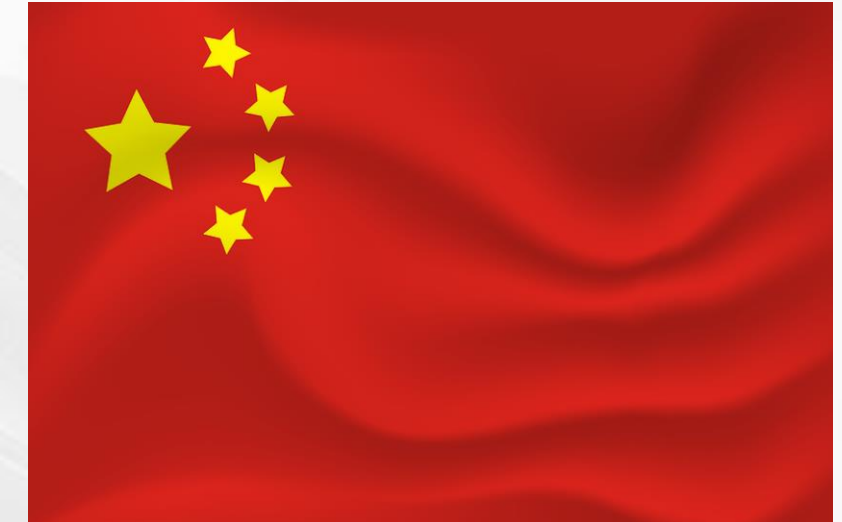
Webinarcare ma'lumotlariga ko'ra, davlat shartnomasining umumiy qiymatining 10-25 foizi korruptsiya tufayli yo'qolishi mumkin. 9,5 trillionning 10 foizi 950 milliardni tashkil qiladi.

Taqqoslash uchun: Birlashgan Millatlar Tashkilotining oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO) ma'lumotlariga ko'ra, 2030-yilga kelib nol ochlikka erishish uchun har yili taxminan 267 milliard dollar sarmoya kerak bo'ladi. Bu shuni anglatadiki, buning uchun taxminan 1,602 milliard dollar kerak bo'ladi.

**SARFLANGAN PUL MIQDORI NAFAQAT DUNYODAGI OCHLIKNI YO'Q
QILISHI MUMKIN, BALKI UCH MARTA YOKI UNDAN HAM KO'PROQ!**

**XITOIY HOZIRGI KUNGA QADAR
4,2 TRILLION DOLLARLIK YETKAZIB
BERISH HAJMI ENG YIRIK
XARIDORDIR**

Spend Network.

Spendnetwork ma'lumotlariga ko'ra, Xitoy 4,2 trillion dollarlik davlat xaridlarining eng yirik yetkazib beruvchisi hisoblanadi. E'tibor bering, bu SpendNetwork-ning 2020-yildagi so'nggi tanloviga ko'ra.

Deyarli hamma yutqazadi:

Davlat iqtisodiyoti. Xaridlardagi korrupsiya byudjetning katta yo'qotishlariga olib keladi.

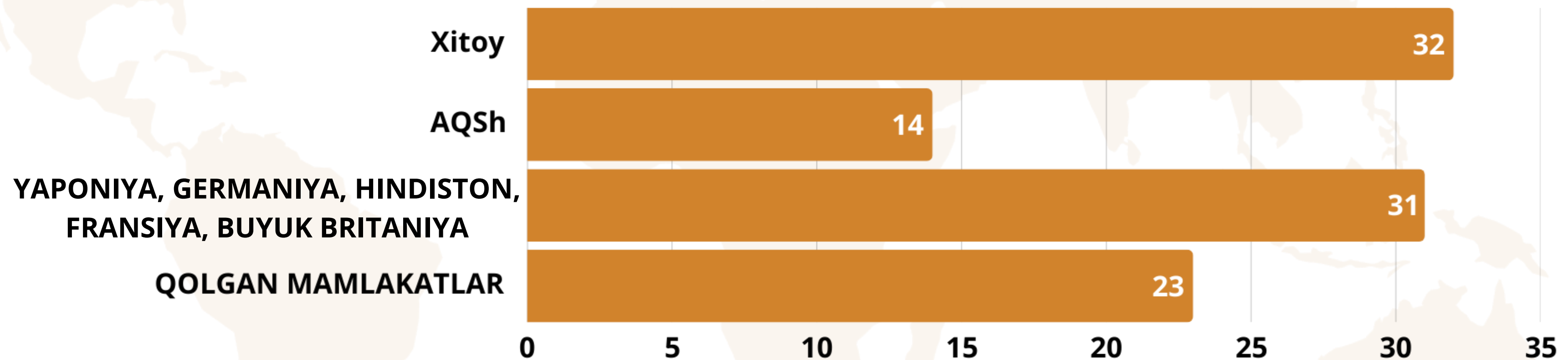
Birlashgan Millatlar tashkilotining giyohvand moddalar va jinoyatchilik bo'yicha boshqarmasi hisob-kitoblariga ko'ra, **har bir davlat shartnomasining 10-25 foizi korrupsiya tufayli** yo'qoladi worldbank.org

DAVLAT XARIDLARINING GLOBAL HAJMI 13 TRILLION DOLLARNI TASHKIL ETGAN HOLDA, YO'QOTISHLAR YUZLAB MILLIARDLARGA YETISHI MUMKIN

Bu pul maktablarga, kasalxonalarga, yo'llarga borishi mumkin, ammo kimningdir cho'ntagiga tushadi.

Loyihalar samaraliroq bo'lganlar tomonidan emas, balki hokimiyatga yaqinroq bo'lganlar tomonidan amalga oshiriladi – natijada loyihalar qimmatroq va sifati yomonroq, iqtisodiyot o'smaydi.

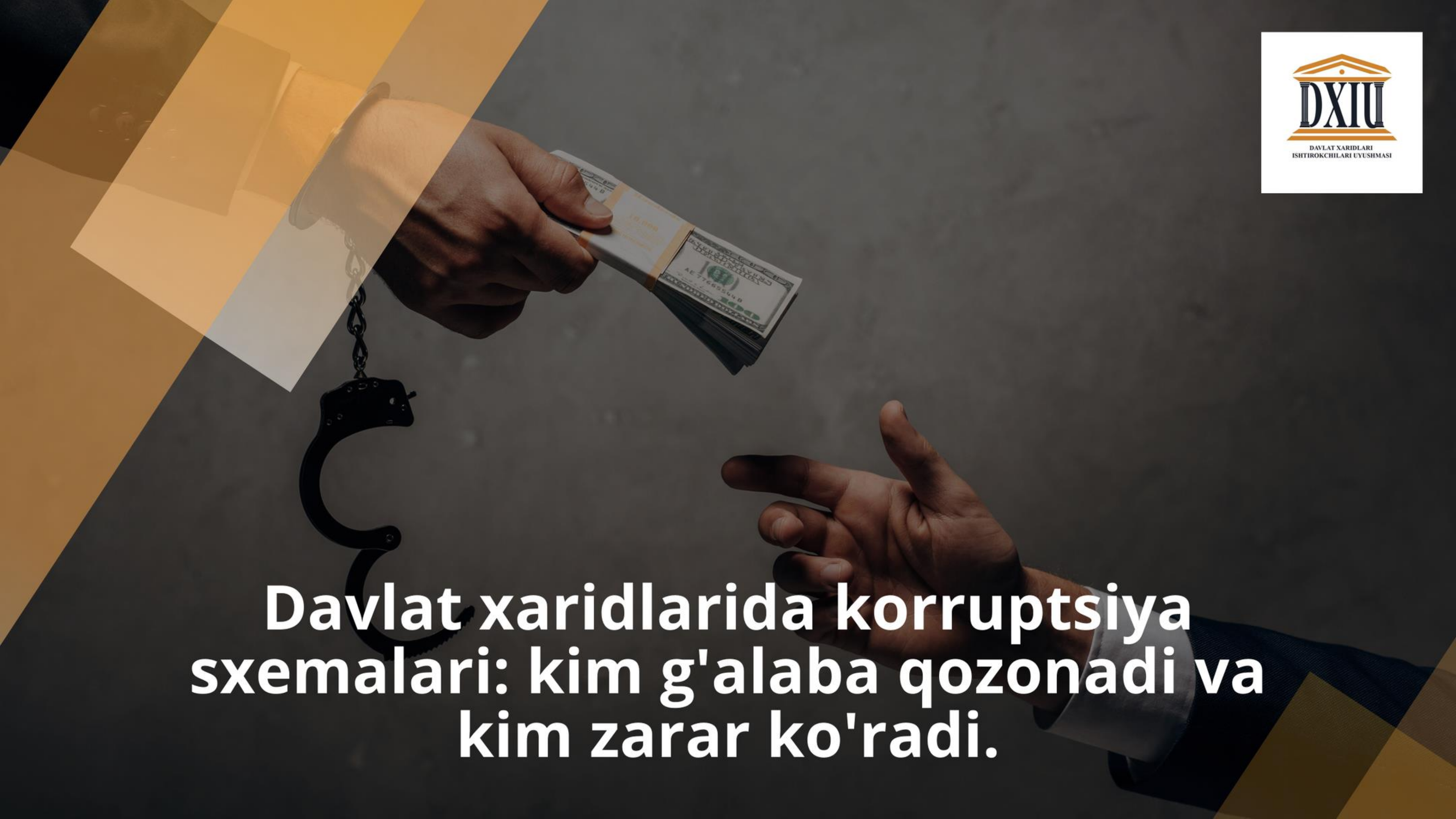
JAHON DAVLAT XARIDLARI BOZORIDAGI ENG YIRIK MAMLAKATLARNING ULUSHLARI

O'ZBEKISTONDAGI KORRUPSIYA TO'G'RISIDAGI HISOBOTLAR

2024 yilda O'zbekiston Respublikasi korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi umumiy qiymati 552,5 mlrd so'm bo'lgan 273 ta davlat xaridlari tartib-taomillarini monitoring qildi.

Natijada 263,9 mlrd so'mlik noqonuniy xaridlar bekor qilindi va 189 nafar mansabdor shaxs javobgarlikka tortildi.

**Davlat xaridlarida korrupsiya
sxemalari: kim g'alaba qozonadi va
kim zarar ko'radi.**

Korruptsiya sxemalarining asosiy turlari

1

**Pora va
zarbalar**

2

**Muayyan
ijrochi uchun
tenderlar**

3

**Ishtirokchilarning
fitnasi (kartel)**

4

**Manfaatlar
to'qnashuvi**

5

**Shartnomalarni
soxta ijro etish**

Davlat xaridlari to'g'risidagi qonunni buzish:

**Xayoliy
mahsulot**

**Muayyan brend
yoki ijrochi
uchun
tenderlar**

**Tender
hujjatlaridagi
ziddiyatlar**

Davlat xaridlari to'g'risidagi qonunni buzish:

**Sindikatsion
tenderlari yoki
"taqlid raqobati"**

**Mijozlar va
ishtirokchilar
o'rtasidagi
bog'liqlik va
aloqa**

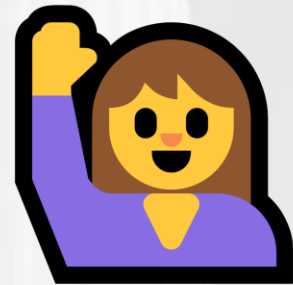

**Nikoh tenderlari
yoki "sevimli
provayder"**

Davlat xaridlari to'g'risidagi qonunni buzish:

**Tenderlar
"orqaga"**

**Sodiq tender
komissiyasi**

**"Boshqa
shartlar"
bo'yicha
shartnoma
tuzish**

**Tovarlar va
xizmatlarni
sotib olishni
birlashtirish**

Davlat xaridlaridagi xatarlar:

Haddan tashqari oshirilgan xarid parametrlari

Haqiqiy bo'lmagan yetkazib berish muddati

Tushunarsiz texnik vazifa

Mahsulot namunalari

Hujjatlarni topshirishning haqiqiy bo'lmagan muddatlari

Savdoda ishtirok etish uchun katta depozit yoki katta garov summasi

Davlat xaridlaridagi xatarlar:

Yo'qolgan mijoz

Tovar birligi uchun ortiqcha narx

Yil oxirida taqdim etilgan tenderlar

Milliy tovarlarni kooperatsiya birjasida import qilinadigan tovarlarga almashtirish

Davlat xaridlarida korruptsiyadan kim yutqazadi

Iqtisodiyot davlatlar:

Korruptsiya (BMT) tufayli davlat xaridlari mablag'larining 25 foizigacha yo'qoladi. Pul infratuzilma va ijtimoiy dasturlar o'rniga amaldorlarning cho'ntagiga tushadi. Narxlar ko'tarilmoqda, loyihalar sifati pasaymoqda, raqobat buzilmoqda, xorijiy investorlar itarib yuborilmoqda. Natijada iqtisodiy o'sish sekinlashadi.

Davlat moliyalari va davlat xizmatlari:

Orqaga qaytish va pora tufayli xaridlar samarasiz va qimmatga tushadi. Infratuzilma (yo'llar, ko'priklar), tibbiyot (sifatsiz dorilar) sifati pasaymoqda. Ijtimoiy dasturlar uchun kamroq pul, aholining hayot sifati yomonlashmoqda.

Jamiyat va fuqarolar:

Soliq to'lovchilar azob chekmoqda-soliqlar ko'paymoqda va xizmatlar kamaymoqda. Ijtimoiy adolatsizlik kuchayadi, hokimiyatga bo'lgan ishonch buziladi, huquqsizlik hissi paydo bo'ladi. Jamiyat rivojlanishi mumkin bo'lgan resurslarni yo'qotmoqda.

Vijdonli biznes:

Halol kompaniyalar korruptsiya va "ma'muriy resurslar" tufayli tenderlarni yo'qotmoqda. Bu raqobatni bostiradi, biznesni, ayniqsa kichik va o'rta biznesni demotivatsiya qiladi. Xalqaro miqyosda korruptsiyasi yuqori bo'lgan mamlakatlarning biznes obro'si yomonlashmoqda.

Davlat xaridlari tizimlarini taqqoslash: O'zbekiston va rivojlangan mamlakatlar

O'zbekiston:

2018 yilgacha to'liq Qonunchilik mavjud emas edi, shartnomalar ko'pincha to'g'ridan-to'g'ri, tenderlarsiz tuzilgan. Nazorat zaif edi, nepotizm va hokimiyat aralashuvi rivojlandi.

Rivojlangan mamlakatlar (AQSh, Evropa Ittifoqi, Singapur, Janubiy Koreya):

Ko'p yillar davomida bu yerda davlat xaridlarining shaffof va raqobatbardosh tizimlari shakllandi:

* **AQSh:** federal qonun (FAR) ochiq tenderlar va elektron platformani taqdim etadi SAM.gov. nazorat hisob palatasi va maxsus inspektorlar tomonidan amalga oshiriladi. Kompaniyalar sud orqali tender natijalariga qarshi chiqishlari mumkin. AQSh CPI-65 ball (O'zbekiston – 32).

* **Evropa Ittifoqi:** shaffoflik va raqobat bo'yicha yagona ko'rsatmalar qabul qilindi. YaIMning 14 foizi (taxminan 2 trillion evro) davlat xaridlari orqali sarflanadi, elektron tizim mavjud (Tenders Electronic Daily). Milliy organlar va Evropa hisob palatasi tomonidan nazorat qilinadi.

* **Singapur:** davlat xaridlari to'liq elektron (GeBIZ). Korrupsiyaga qarshi qattiq Qonunchilik va CPIB (maxsus organ) nazorati minimal korrupsiyani ta'minladi (CPI ~83 ball).

* **Janubiy Koreya:** koneps elektron platformasi ishga tushirildi, u orqali davlat xaridlarining 2/3 qismi o'tadi. Bu korrupsiyani minimallashtirdi (inson omili chiqarib tashlandi) va har yili 8 milliard dollargacha tejashga imkon berdi.

Korruptsiyaga qarshi kurashda AI va raqamli platformalarni qo'llash misollari:

Raqamli platformalar va AI

Ukraina:

**Prozorro +
DOZORRO**

(qoidabuzarliklarni
aniqlashning o'sishi +298%)

Braziliya:

ALICE

(2 milliard dollar tejash)

Janubiy

**Koreya:
KONEPS**

(8 milliard dollar tejash)

Evropa Ittifoqi va AQSh:

ARACHNE

(big data tahlili)

trade.tzone.u

O'zbekiston davlat xaridlari monitoringi tizimini yaratish

Mahalliy tizim

NAZAR MF-Data analytics and AI

Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash

Biz tovarlarni ishlab chiqaruvchilar, ayniqsa davlat xaridlarida har qanday narsani qo'llab-quvvatlashga harakat qilishlarini ko'ramiz, ammo, biz auditorlar, maslahatchilar, brokerlar, IT xizmatlari sohasi haqida unutdik, ammo xizmat ko'rsatish sohasi 2024 yilda bu ko'rsatkich o'sishda davom etdi va 47,4% ga yetdi.

Xizmat ko'rsatish sohasi mamlakat iqtisodiyotida tobora muhim rol o'ynab, YaIMga qo'shgan hissasining barqaror o'sishi va kengayishini namoyish etmoqda.

Auditorlar, Forenzik, biznes maslahatchilari, brokerlar, IT xizmatlar va IT mahsulotlar

IT kompaniyalari haqida

Endi davlat kompaniyalari va tashkilotlarining 90 foizi buxgalteriya hisobida import dasturlari va xizmatlaridan foydalanadi, AGMK, NGMK, temir yo'l kabi yirik kompaniyalar, aeroportlar ham xorijiy dasturlarni amalga oshiradilar.

Aslida ushbu xizmatlarning barchasi va IT-yechim mahalliy korxonalar tomonidan amalga oshirilishi mumkin, ammo pul yana mamlakatdan chiqib ketadi.

“Bir million dasturchi” loyihasi **2019-yildan 2024-yilgacha 3 milliondan ortiq** dasturchilarni o'qitgan.

Ammo savol: agar mamlakat ichida hech kim mahalliy IT-yechimni qo'llab-quvvatlamasa, ular ish hajmini qayerdan olishlari kerak

Rossiya, Qozog'iston, Hindiston va Xitoy IT mahsulotlarini import o'rnini bosish yo'lida allaqachon muhim qadamlar qo'ygan.

Masalan, **Rossiyada 2016 yildan beri** mahalliy dasturiy ta'minot reestri mavjud bo'lib, undan foydalanish davlat tashkilotlari uchun majburiydir. Bu xorijiy dasturiy ta'minotga bo'lgan ishonchni sezilarli darajada kamaytirdi va mahalliy IT sanoatini mustahkamladi.

Qozog'iston mahalliy IT-kompaniyalarni xaridlarda maxsus imtiyozlar orqali faol qo'llab-quvvatlaydi, muhim soliq imtiyozlari va subsidiyalar beradi.

Xitoy **Made in China 2025 dasturi** doirasida davlat muassasalarida xorijiy dasturlardan foydalanishni butunlay yo'q qiladi.

Tender ishtirokchilariga qo'yiladigan talablar uchun chek-list varaqasi:

Ishtirokchilarga qo'yiladigan talablar:

- O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari talablariga muvofiqligi.
 - Tugatish yoki bankrot deb topish to'g'risida sud qarorining yo'qligi.
 - Faoliyatni to'xtatish ariza topshirilgan kun uchun amalga oshirilmasligi kerak.
 - Shunga o'xshash loyihalarni amalga oshirishda va loyihaning bir qismi sifatida tajribaga ega bo'lish kerakli malakaga ega mutaxassislar jamoalari.
 - Loyiha jamoasini boshqarish uchun loyiha menejerini tayinlash.
 - Ixtisoslashgan maslahat bo'limi / guruhiga ega bo'lish
- ta'minot zanjiri va xaridlarni boshqarish, shu jumladan muvofiqlik va moliya sohasi.
- Shunga o'xshash kamida 3 ta loyihani muvaffaqiyatli amalga oshirish tajribasi "O'zbekenergoproekt"AJ darajasidagi kompaniya uchun murakkablik sinfi.
 - **Ijrochi xalqaro auditorlik maqomiga ega korxona bo'lishi kerak**
-
- **Bugungi kunda barcha auditorlik, konsalting, foreznik, baholash va boshqa xizmatlarning 90 foizi xorijiy kompaniyalarning katta to'rtligi tomonidan amalga oshirilmoqda, mahalliy auditorlarimiz nima qilish kerak ?**

Xizmatlarni bajarish uchun buyurtmalar va hajmlarni qayerdan olish kerak.

Обязательность: Критично

Наименование участника	Макс балл	Значение участника	Балл участника	Тип оценки	Примечание	Причина
СП ООО ERNST AND YOUNG ADVISORY	2	2	2	Экспертная		
PRAYSVOTERXAUSKUPERS АУДИТ.ОРГ	2	См. приложение	2	Экспертная		
АО ООО "KPMG AUDIT"	2	2	2	Экспертная		
MCHJ «TTT-AUDIT» auditorlik tashkiloti	2	Прилагается	0	Экспертная	Дисквалифицирован	1. Исполнитель не относится к международной сети аудиторских и/или консалтинговых компаний из числа "Большой четверки". 2. Не представлена информация о наличии не менее 5 лет опыта работы руководителем проектов по предоставлению услуг в области форензик аудита.

Tavsiyalar:

**AI va big data
Analytics-ni faol
ravishda joriy
etish.**

**Jamoatchilik
nazorati va
mustaqil ommaviy
axborot
vositalarini
kuchaytirish.**

**Xaridlar ijrosi
ustidan nazoratni
kuchaytirish.**

**Xalqaro tajriba
almashishni
davom eting.**

Kontaktlar

@BROKERS.ASSOCIATION

BROKERS.ASSOCIATION

<https://augz.uz/>